

CHƯƠNG II: CÁCH MẠNG THÁNG 8/1945

Ngày 3/2/1930, Đảng Cộng sản Việt Nam được thành lập là một bước ngoặt vĩ đại trong lịch sử Cách mạng Việt Nam. Đưa cách mạng Việt Nam thoát ra khỏi con khủng hoảng bế tắc về đường lối hơn 2/3 thế kỷ kể từ khi nước ta bị thực dân Pháp xâm lược, mở ra cho cách mạng Việt Nam một giai đoạn mới, hướng đi mới đáp ứng yêu cầu lịch sử, phù hợp với xu thế phát triển của thời đại.

Dưới sự lãnh đạo của Đảng phong trào đấu tranh cách mạng ở Xuân Lộc nhất là vùng cao su được một số đảng viên như Trương Văn Bang, Nguyễn Văn Nghĩa, Hồng Hải đến bí mật hoạt động tuyên truyền xây dựng cơ sở. Đồng chí Nguyễn Thành Danh được các đồng chí lãnh đạo ở Xuân Lộc phân công hoạt động xây dựng phong trào tại Bình Lộc và phát triển một số nơi lân cận như Cây Da, Võ Đông. Những ngày đầu khó khăn gian khổ đồng chí Nguyễn Thành Danh đã đem đường lối của Đảng đi sâu tuyên truyền, vận động được một số người yêu nước ở Bình Lộc, Cây Da vào tổ chức cơ sở của Đảng, đấu tranh đòi quyền dân sinh, dân chủ chống cường hào, ác bá, bóc lột cướp đất của nông dân, của đồng bào dân tộc Choro.

Sau khi thực dân Pháp xâm chiếm nước ta, một số quan Tây Pháp đã đến thị sát ở vùng Xuân Lộc và phát hiện thấy nơi đây có loại đất thích hợp cho trồng loại cây cao su có kinh tế cao, nên chúng đã tiến hành thành lập các Công ty cao su, công việc đầu tiên của bọn tư bản Pháp là dựa vào chính quyền thực dân đuổi dân bản địa cướp đất lập đồn điền. Ngọn núi nhỏ sau làng Cốc Rang¹, nơi tiếp giáp với Bình Lộc có tên gọi là núi "*Đầu Tây*" để nhắc nhở muôn đời sau về lịch sử bi hùng thời thực dân Pháp khai phá trồng cao su tại vùng đất này. Lịch sử sẽ luôn ghi nhớ cuộc đấu tranh anh dũng của bà con người dân tộc Choro (xã Lương Tài, huyện Xuân Lộc) do già làng Điều Xích cầm đầu chống lại chính sách cướp đất lừa dân, chống lại hành động đàn áp dã man của thực dân Pháp, họ đã chặt đầu tên sếp Tây Đờ-lăng-xoa và đem cắm trên đỉnh núi. Sau đó, bọn thực dân Pháp trả thù, chúng bắn giết hàng chục người rồi quăng xác xuống bầu nước trong làng. Để ghi nhớ sự kiện đau thương này, dân làng đã đặt tên cho bầu nước là "*Bầu Đấng*". Người Choro uất hận căm hờn, nhiều gia đình đã lâm vào cảnh màn trời, chiếu đất, bông bế, dắt dìu nhau lang thang về Bảo Vinh, Bình Lộc, Cẩm Đường tìm đất sống, họ chỉ được định cư trên những vùng đất xám, bạc màu. Để làm bằng chứng họ phải gói miếng đất nơi định sinh sống về trình chủ đồn điền đồng ý mới được yên ổn làm ăn.

Đối với nông dân, bọn chủ tư bản Pháp cấu kết với bọn địa chủ ở địa phương áp bức bóc lột bà con nông dân một cách rất trắng trợn. Số ruộng rẫy mà bà con khai phá

¹ Thuộc xã Suối Tre ngày nay.

từ trước cũng bị bọn địa chủ tìm mọi mảnh khóc thâm độc chiếm gần hết. Chúng cho nông dân vay tiền lúa non, đậu non và đưa gạo, muối, vải vóc cho bà con vay trong lúc gieo hạt, đến mùa thu hoạch phải trả với lãi suất cắt cổ "một vốn bốn lời". Ai không có tiền trả thì cứ "lãi mẹ đẻ lãi con", đến lúc không còn có thể trả được thì chúng lấy có xiết nợ chiếm đoạt hết ruộng đất, nông dân trở thành người trắng tay. Người dân tiếc đất tìm cách chống lại, chúng bắt trời và cho ngựa kéo lê trên đường đến chết. Ruộng đất của nông dân ở Xuân Lộc dần dần về tay các địa chủ như: xã Hữu chiếm toàn bộ ruộng ở Bàu Tre, Bàu Trâm, Bàu Định; cai tổng Thuận² chiếm toàn bộ ruộng ở Cây Da, Bình Lộc. Với số ruộng cướp đoạt được hàng ngàn ha từ nông dân, bọn địa chủ trở lại phát canh, thu tô tiếp tục bóc lột của cải, vật chất, mồ hôi xương máu của bà con nông dân trên chính mảnh đất mà đã cực khổ khai phá.

Bị tước đoạt hết ruộng đất, cuộc sống của đồng bào dân tộc ở Long Khánh, Bình Lộc vô cùng khốn khổ, thêm vào đó là chính sách sưu thuế nặng nề, nhất là thuế thân của chính quyền thực dân Pháp, làm cho nhân dân càng thêm điêu đứng. Trong khi đó, nông dân không có gạo ăn, thường phải ăn bột buông, củ rừng để sống qua ngày. Hàng năm, bọn thực dân Pháp bắt hàng ngàn người dân phải đi xâu mở đường, đào hào công sự hoặc xây dựng các nhà máy, dinh thự để trừ vào khoản tiền thiếu thuế. Nông dân ở Long Khánh trong đó có đồng bào dân tộc Choro ở Bình Lộc đã phải đổ biết bao xương máu, nước mắt kể cả tính mạng cho việc xây dựng tuyến đường sắt Biên Hòa - Muong Mán, các tuyến đường bộ như: lộ 20, lộ 2, lộ 1...

Trong lúc nhân dân, công nhân Bình Lộc và các tầng lớp nghèo khác chiếm hơn 95% dân số sống trong đói rét, bần hàn, bệnh tật thì bọn chủ đồn điền, tay sai, địa chủ, gian thương... sống một cuộc đời nhung lụa, phè phỡn trên mồ hôi, nước mắt và cả xương máu của nhân dân, công nhân lao động nghèo. Sống dưới ba tầng áp bức bóc lột của bọn thực dân, tư bản Pháp và địa chủ phong kiến, đời sống bần cùng, khốn khổ. Có áp bức tất phải có đấu tranh. Mỗi thù giai cấp, dân tộc quện chặt vào nhau, giai cấp công nhân, nông dân chỉ có con đường duy nhất, đoàn kết lại đứng lên đấu tranh để phá vỡ áp bức, giành lại tự do độc lập chính mình.

Tháng 2/1937, lợi dụng thời gian nhân dân ta cúng rằm đầu năm, các đồng chí ở Xuân Lộc đã tổ chức một cuộc hội nghị bí mật ở Bàu Trâm³ để kiểm điểm công tác và kiện toàn tổ chức cách mạng. Tham gia hội nghị có khoảng 15 đồng chí đảng viên của các xã và đồn điền cao su gồm các đồng chí: Nguyễn Thị Sáu (Sáu Mười Mẩu) Nguyễn Văn Lắm, Lê Văn Vận (Năm Vận), Nguyễn Văn Huệ, Nguyễn Thành Danh, Nguyễn Minh Dưỡng, Lê Văn Như, Ân, Kiên, Nghệ, Xê, các đồng chí Huỳnh Công Mật, Đoàn Hậu, Điều Xiển.. người dân tộc Choro. Đây là hội nghị thành lập chi bộ Đảng đầu tiên ở Xuân Lộc. Hội nghị cũng đã phân công mỗi đồng chí chịu trách

² Xã Hữu, cai tổng Thuận, tổng Giang, tổng Lạc những tên địa chủ ác ôn ở Bảo Vinh, Bình Lộc.

³ Bàu có nhiều cây trâm, nay thuộc xã Bàu Trâm, thị xã Long Khánh.

nhệm tổ chức mạng lưới cơ sở trên một số địa bàn nhất định và đứng ra lãnh đạo các hội đoàn hợp pháp.

Tại Bình Lộc, sau hội nghị thành lập chi bộ ở Xuân Lộc, đồng chí Nguyễn Thành Danh (Chín Mót) đã được phân công trực tiếp xây dựng cơ sở, phụ trách lãnh đạo khu vực gồm Gia Cấp, Võ Quảng và Bình Lộc. Ngoài ra, còn có đồng chí Điều Xiển, phụ trách khu vực Võ Đông thường xuyên ra vào vùng Bình Lộc, xây dựng cơ sở trong bà con dân tộc Choro. Đồng chí Năm Vận phụ trách chung cũng thường xuyên ra vào vùng đồn điền Bình Lộc, xây dựng cơ sở Đảng, lãnh đạo quần chúng đấu tranh chống chia rẽ giữa người Kinh với đồng bào dân tộc Choro, giữa người Trung với người Bắc và người Nam, đòi quyền dân sinh, dân chủ...

Phong trào đấu tranh của công nhân đồn điền cao su Bình Lộc trong thời gian này cũng liên tiếp nổ ra và sôi động; tháng 11/1940. dưới sự lãnh đạo của đồng chí Nguyễn Văn Long và hướng dẫn của các anh Liễu, Kiến, Thông, Vọng, cuộc bãi công lớn của 600 công nhân ở 2 làng A và B thuộc đồn điền Bình Lộc đã nổ ra, đồng loạt đưa yêu sách: Không bắt công nhân đi điếm danh quá sớm, không được đánh đập cúp phạt công nhân, đòi được phát gạo trắng và cá khô không mục, trả công nhân về xứ theo đúng hạn, phải đào giếng để có đủ nước cho công nhân dùng, phải phát thuốc và trị bệnh khi công nhân ốm đau...trước khí thế đấu tranh mạnh mẽ, quyết liệt của công nhân bọn chủ Tây phải chấp thuận hòa hoãn, giải quyết những yêu sách của công nhân, cuộc đấu tranh đã giành được thắng lợi. Sau cuộc đấu tranh này, chúng cho bọn mật thám đến điều tra nắm danh sách những người cầm đầu, một tháng sau đích thân tên Tham biện chủ tỉnh Biên Hòa cùng với 20 lính khố đỏ đến Bình Lộc bắt công nhân tập trung tại sân điếm để hấn nhìn mặt xét bắt. Bọn lính khố đỏ được trang bị súng đã bắt 29 công nhân đem lên xe chở về giam ở Biên Hòa. Chị Lê Thị Lương mới 25 tuổi, người làng Bích Khê, Quảng Trị đã dũng cảm đứng đường không cho xe chở 29 bà con của mình ra khỏi làng. Chị nằm xuống đường, cản đầu xe địch, yêu cầu phải thả hết những người vô tội vừa bị bắt. Chị bị chúng bắt đi cùng với 29 công nhân. Sau 5 tháng giam cầm tại Suối Tre và Biên Hòa, mặc dù dùng nhiều hình thức tra tấn nhưng bọn chúng vẫn không khai thác được gì về những chiến sĩ cộng sản, 29 người bị bắt được trả tự do. Chỉ có chị Lê Thị Lương là vĩnh viễn không thấy trở lại với đồn điền Bình Lộc. Có người bảo chị bị bọn lính thủ tiêu, có người nói chị bị đày ra Côn Đảo...Tấm gương anh dũng hy sinh của chị đã được nhân dân Bình Lộc mãi mãi ghi nhớ và nhắc nhở mọi người cùng noi theo.

Ngày 23/11/1940, khởi nghĩa Nam Kỳ nổ ra. Do thời cơ cách mạng chưa chín mùi, lại có nội phản nên cuộc khởi nghĩa bị thất bại. Nhiều địa phương bị địch khủng bố rất ác liệt, phong trào cách mạng tạm lắng xuống. Thời kỳ này, nhiều tổ chức Đảng, cơ sở cách mạng bị tan vỡ. Số lớn cán bộ, đảng viên cộng sản ở tỉnh Biên Hòa bị địch

bắt tù đầy, một số phải chuyển vùng lánh đi chờ tình hình ổn định rồi mới quay trở về hoạt động. Tại Bình Lộc các đồng chí Nguyễn Thành Danh, Lê Văn Vận, Sáu Mười Mẫu lên Võ Dõng; phong trào đấu tranh tạm thời lắng xuống.

Tháng 2/1945, Tỉnh ủy cử đoàn cán bộ gồm 9 đồng chí: Lê Ngọc Liệu, Dương Thành Mục, Hồ Tấn Trai và các chị: Dung, Ngọc, Nhạn, Thịnh... do đồng chí Lê Ngọc Liệu phụ trách tổ chức kiện toàn bộ máy chính quyền, vũ trang chuẩn bị mọi mặt cho cuộc kháng chiến tại Xuân Lộc. Đoàn cán bộ tăng cường của tỉnh chia thành ba bộ phận phụ trách các khu vực gồm: khu vực thị trấn và các xã vùng ven; khu vực Bảo Chánh, Gia Ray, Rừng Lá dọc theo quốc lộ 1; khu vực Bình Lộc, Thọ Vực, Gia Kiệm, Định Quán dọc theo quốc lộ 20.

Ngày 9/3/1945 Nhật làm cuộc đảo chính Pháp chúng đem quân về đóng ở Suối Tre (An Lộc) và thị trấn Xuân Lộc. Tại các đồn điền cao su Nhật đã đưa quân đến trú đóng, xây dựng nhiều đồn bốt, đào hầm hào, chúng lập một phòng tuyến phòng thủ vững chắc ở Xuân Lộc. Trong các đồn điền Nhật đuổi và bắt nhốt hết bọn chủ Tây, một số tên tìm đường chạy trốn, phát xít Nhật ra lệnh ngưng sản xuất và tạm thời giao các đồn điền cao su cho xếp người Việt quản lý điều hành. Đồn điền ngưng sản xuất cao su, đẩy hàng ngàn công nhân lâm vào cảnh thất nghiệp, nạn đói hoành hành, lại còn bị bắt đi làm xâu, lao động khổ sai, bị khủng bố tàn bạo, càng làm cho đời sống công nhân hết sức cơ cực làm than, gia đình ly tán, lúc này công nhân đồn điền Bình Lộc và các đồn điền cao su khác gặp muôn vàn khó khăn. Cảnh đau thương, tang tóc bao trùm lên mọi nẻo đường Bình Lộc, đã nung nấu thêm lòng căm thù cao độ trong mọi tầng lớp nhân dân.

Ngày 15/8/1945 Nhật Hoàng tuyên bố đầu hàng đồng minh. Tin này nhanh chóng được truyền đi khắp cả nước đã thổi bùng ngọn lửa cách mạng. *"Lúc này thời cơ thuận lợi đã tới, dù hy sinh lớn tới đâu, dù phải đốt cháy cả dãy Trường Sơn cũng phải kiên quyết dành cho được độc lập"*⁴; khí thế cách mạng dâng lên như nước vỡ bờ ở khắp mọi nơi trong cả nước.

Tại Bình Lộc, theo lệnh của đồng chí Lê Ngọc Liệu, sáng ngày 23/8/1945, công nhân đồn điền Bình Lộc phối hợp với nông dân và các tầng lớp nhân dân trong vùng nhất tề nổi dậy cướp chính quyền tại xã, ấp.

Ngày 24/8/1945 toàn huyện Xuân Lộc trong đó có Bình Lộc nổi dậy cướp chính quyền từ tay giặc Nhật. Dưới sự lãnh đạo của các đảng viên, cán bộ cách mạng, công nhân cao su Bình Lộc đã đứng lên làm chủ đồn điền, thành lập các Ban tự quản; Thanh niên tiên phong trở thành lực lượng tự vệ giữ gìn an ninh chính trị tại các phân xưởng, quản lý các kho tàng, nhà máy. Ngoài công nhân cao su, nông dân, các tầng lớp khác ở

⁴ Cuối tháng 7/1945, hồi ức của Đại tướng Võ Nguyên Giáp thuật lại rằng, trong thời gian này Bác Hồ ốm nặng, nằm ở lán Nà Lừa, một hôm Đại tướng ở lại bên Bác, trong cơn sốt cao, bác căn dặn Đại tướng: *"Lúc này...được độc lập"*

Bình Lộc như: công chức, trí thức, tiểu thương, kể cả một số cai, xu tiến bộ cũng dần dần đi theo cách mạng.

Sáng ngày 25/8/1945, hơn 400 công nhân đồn điền, cùng với bà con dân tộc Choro, có cả linh mục Nguyễn Đình Khuê, dưới sự hướng dẫn của thủ lĩnh thanh niên Tiên phong đồn điền là đồng chí Nguyễn Thị Điều, với tầm vông vạt nhọn, giáo mác, dao cạo mũ...từ 3 giờ sáng đã nườm nượp kéo nhau ra Suối Tre, vừa đi vừa hát vang những bài ca cách mạng. Tại Suối Tre, đoàn Thanh niên Tiên phong Bình Lộc hòa chung với hàng ngàn công nhân ở các đồn điền như An Lộc, 97...kéo nhau về Sài Gòn cướp chính quyền về tay nhân dân.

Ngày 28/8/1945 dưới sự lãnh đạo của đồng chí Nguyễn Thành Danh, Lê Văn Trương, Văn Công Thượng... đồng bào Bình Lộc với gậy gộc, giáo mác, tầm vông vạt nhọn, nổi dậy làm chủ ấp nhà. Các tên tay sai tổng Giang, tổng Lạc bỏ chạy, ở đồn điền Bình Lộc, công nhân được lệnh nổi dậy tước khí giới bọn lính Nhật, làm chủ đồn điền.

Đồng bào đổ ra đường mừng thắng lợi. Cờ đỏ, sao vàng, cờ đỏ búa liềm lần đầu tiên tung bay phát phối ở Bình Lộc ở đồn điền làm náo nức lòng người. Ngay sau đó, một cuộc mítinh mừng chính quyền về tay nhân dân đã tổ chức trước đình Bình Lộc. Hàng ngàn nhân dân, công nhân Bình Lộc đổ về đầy khí thế tung bưng, chiêng trống vang lừng mừng ngày hội lớn của quê hương.

Ngay sau khi tham gia cướp chính quyền ở Xuân Lộc, Ủy ban hành chính Bình Lộc ra đời gồm có đồng chí Lê Văn Trương giữ chức vụ chủ tịch, đồng chí Lê Văn Sách, phó Chủ tịch cùng các ủy viên mặt trận Việt Minh xã Bình Lộc do đồng chí Nguyễn Thành Danh làm chủ nhiệm và nhiều ủy viên khác. Ủy ban hành chính đã căn cứ vào mười chính sách của Mặt trận Việt Minh và tình hình cụ thể của đồn điền mà đề ra một số chủ trương để thực hiện cấp thời trước mắt.

Cách mạng tháng Tám thành công, đã đập tan sự thống trị của thực dân Pháp trong tám mươi bảy năm kể từ ngày thực dân Pháp nổ súng xâm lược nước ta. Phấn khởi trước thắng lợi vừa giành được, nhân dân, công nhân cao su Bình Lộc bắt tay ngay vào cuộc xây dựng cuộc sống mới trên quê hương mình, thực sự là những người làm chủ quê hương.